

ПРИЧЕ „ДНЕВНИКА“

Море (права љубав)

Владимир Вучковић

Свакога дана су долазили на плажу у време када сунце високо одсјочи. Стварали су неодољив утисак да их савети лекара о штетности зрачења уопште не интересују. Хођали су у копоњи, мирно, као војска. Први је ишао отац, пизак, пунији човечуљак, округлог лица, шегованих бркова. Ретка коса раста му је само на темени, а он је уредно чешљао преко целе главе. Обавезно је десном руком, високо изнад рамена, посно огромну лубеницу. Мислио сам да му је то део одеће, модни детаљ и да nigде не иде без ње. Волео је да се смести баш поред мене. Повезао ближе, чешће мало даље, али увек је могла да се промени по која реч.

Сваки пут, уредно се представљао: „Коле Томић, пословођа из Лесковца“. Тако је био важнији самом себи. За њим су ишла деца. Најстарија кћерка, бојањкиво, повучено и културно дете од једанаест година. За њом, увек намрштени дечко Станоје неодређених година, рекло би се да их није имао више од осам. Затим два близанца, Сташко и Живко, четворогодишњаци. Топико су били исти да су подсећали на два чиста кокошја јајета. На крају, претрпана стварима, ишла је ситна жена. Корак јој је био тежак, скоро роботијашки, као да је оно ногу носила гвозђе. Било је право чудо колико је ствари успевала да носи, а да јој ништа не висице.

Добар дан комшија! - чистим, грлесним гласом јављао се Коле. Шароа је својим ситним очима по песку, а онда ногом понизивао на једно место.

Онда! - скоро укочен, стајао је дуго, посматрајући плаветнило мора. То је значило да се ту забаве сунцобран, поставе пешкира и остале ствари. Док је жена пословала око тога, он је и даље стајао поносно, као да је освојио високи планински врх. А онда би читаву вечност истресао невидљиви песак из гумених, тамних палуча некадашње ЈНА.

Жена је ћутала, радила као да се све то ње уопште није тичало. Још увек лепушаста, али сва нишана борама, мршава преко сваке мере, на лицу је носила измучени израз.

Рени лубеницу! - брзо је пала следећа команда. Она је вадила већ припремљени прибор и приступала новом послу као да препоси камен са једног места на друго.

Каква животина! - чуо би се тихи шепат са удаљенијег места шажке, где су левали гости из Београда.

Јебо те, види стоку! - додавао би други, женски глас. Њихово негодовање пренишује је снажан звиждук. Онај прави овчарски, када се стиснути какипрст стави у уста.

У воду! - чула се нова команда, овога пута упућена деци. Коле је сада стајао раширених ногу слично врховном команданту, показујући прстом према морском воденом бескрају. Старија деца су кротко и пажљиво улазила у воду. Близанци су дивљали, прскали све около, дрли се и гађали камењем. Звиждук је потпуно пореметио мир на плажи. Они што су дрмали свакаки су у потпуном бунилу, а остали су гунђали или псовали.

Видиш комшија ове Београђане, све је то голи папучар. Живе у сопственом прдежу, не знају шта је мука. И све им мало. Дедови партизани и бабе партизанке сниле са свих брда и долина ове провале Југославије, изотимали станове или изградиле нове, отели најбоље послове за своју децу која сада ништа не раде, само кукају - говорио је сувине гласно да би чули и остали.

А не знају ни шта је права љубав? - одједном промени глас и израз лица му постаде септименталан.

А ја моју жену Смиљку највише волим - дебелу образ се разликује и на лицу се појави нешто као осмех.

Смиљка, љубави, иди у продавницу по пиво да комшија и ја поздравимо, ваља се - окрену се жени која ни тренутка није одмарала.

Она, као сенка, узе шпатлену торбу и мучним кораком оде.

Нија прошло много, појави се њена ситна прилика. Без речи извади зелену флашу Митоса и пружи мужу. Он је узео, загледа се у њу као да ће ко зна шта пронаћи. Прислони је уз образ, поче да врти главом и цокље.

Није довољно хладно! Прешли те они преваранти Грци, дали ти топло пиво. Иди, молим те, поново и реци оном лопову, газди да је за мене - врло озбиљним тоном саопшти.

Она мврпо врати флашу у торбу и оде.

Каква цукела, јебо те! - чуло се сада гласније иза нас. Коле уопште није реаговао, већ је и даље посматрао море.

Овога пута, Смиљка се дуже задржала. Сунце је већ озбиљно присло када се њена прилика појави у даљини. Без никаквих реакција, потпуно безизражајног лица, предаде му торбу.

Е тако! - чуо се његов задовољан глас. Повуче поприлично из флаше, окрену се и страшно, најјаче што је могао, звижду. Деца се у тренутку пређаше испред мајке. Она их је нежно брисала пешкиром, загледајући свако.

То је права љубав! - огласи се поново Коле. Приђе и пољуби жену у чело. ■

ИНТЕРВЈУ: ДРАГОЉУБ СТОЈКОВИЋ, ПИСАЦ И СЦЕНАРИСТА

Кроз српску тему о универзалним вредностима

Филм „Седесф магпа“, последње редитељско остварење недавно преминулог Милорада Милинковића, први сусрет с публиком имао је овог лета на Палићу, потом је приказан на низу фестивала од Смедерева до Златибора, док ће у биоскопску дистрибуцију широм Србије ући 2. октобра, за када је најављена и новосадска премијера. Иницијална радња истоимене књиге Драгољуба Стојковића (издавач „Лагуна“) која је сценаристичким радом преточена у филм и ТВ серију, смештена је у 1882, када је Јелена Илка Марковић покушала да убије краља Милана Обреновића у београдској Саборној цркви.

● У књизи, серији, филмовима, који се баве историјским наслеђем Србије, евидентне су многе потребе, од њих неке значајније од чисто заводљивих, на трагу су редефинисања вредности националног. Како бисте ви назвали тај логично пробудени интерес након распада једне веће заједнице у виду Југославије?

- Мислим да се тај интерес може назвати свакојако. Од потребе за доказивањем не знам ни ја чега, ваљда да су наши крај и по вреднији од других, до пуког профитерства. Углавном тим редефинисањима националних вредности не верујем јер велика већина дела насталих по националном кључу делује као памфлет. Памфлет је политичка алатка, практично општа, саставни делови су му једностраност и пажљиво дозирања неискреност. Што нас одваја од уметности и оставља само ту заводљивост коју помињете. А, како би рекао комичар и - да не набрајам шта је све још - озбиљни уметник Рики Џервејз, ми још морамо да стављамо упозорење „не пити“ на боце варикине. Људи су већином подложни дејствима памфлета, па чак и већи део оних који варикину не би попили.

Мислим да у распаду Југославије није било логично пробудених интереса, него је наметана логика унапред припремљених интереса. И ово можда и не би био превелики проблем да ја говорим из позиције ултра-левицара, југоностаљничара и анти-националистичког зилота. Али не говорим. Мислим да национално може бити лепо, добро, корисно, али не бива тако због људске природе о којој и треба да говори свака озбиљна уметност - она је ваљда и полазна тачка и исходште. Јер, ако прочитате политички програм било које данашње партије, углавном су мед и млеко у питању. Све би било у реду кад би те програме спроводили људи који их не користе као параван. Дакле, пишући - и роман и серију - покушао сам да говорим о универзалним вредностима кроз српску тему, јер српске теме најбоље познајем. Није моје да одређујем колико је то успешно, али одговорно тврдим да моја прича није памфлет ни у једном свом облику.

● Ваш фокус је до сада, у неколико наврата, била егзактна ера, 19. век, Обреновићи. Зашто баш то?

- Нисам се ја с почетка закичио за Обреновиће, него за Јелену Илку Марковић, атентаторку на краља Милана. Заинтриговала ме је њена судбина, са свим несрећама које су се сручиле на ту жену. Читав њен живот водио је ка неком таквом, залудном крају. Већ сам негде написао да је видим као персонафикацију узалудности, а притом мислим да није сама крива за то. И то кореспондира са судбинама многих људи које сам сретао, приватно, или као новинар и као писац. Истражујући случај Илке Марковић, пабирчио сам информације о Обреновићима, добре и лоше, што је довело до тога да их сматрам значајнијом династијом, неск ми Карађорђевићи опросте, а и не морају. Кад сам завршио роман пре скоро петнаест година, нисам имао намеру да се враћам Обреновићима, али се онда појавио покојни Милорад Милинковић са сценаријем за филм о кнезу Михаилу и са идејом да га ја распишем на пет епизода, да би их на крају испало седам. Па сам тако написао и пола серије „Што се боре мисли моје“.

● „Седесф магпа“ прича врло слојевит однос љубави, злочина из страсти, механизма истраге и политичке ситуације и односа моћи. Роман је преточен у серију, а серија у филм. Колико сте као писац задовољни односом романа и његових ТВ и кинематографских извода?

- Серијом сам задовољан онолико колико је могуће да аутор буде задовољан. Што се филма тиче, раскошан је, мислим да је одлично одгумљен, симбиљичан, кинематичан, сценаријски, шминка, музика - све то функционише и може чак да се посматра и као некакав продукцијски помак. Уложено је много, и Милорад и ја, као продуценти, нисмо гледали да прво намиримо себе. Новац

Фото: Laguna

јесте отишао у серију и филм. Али ја просто знам шта је све избачено да би се врло обимна прича свела на два сата, па ми то смета. Надам се да медијцима неће.

● Шта то по Вама чини добар трилер? Може ли се упоредити ваш ранији, новинарски интерес, са оним што сте утkali и у штиво за интерес читатеља?

- Добар трилер је, по мом мишљењу, оно што испадне трилер. Нисам ја сео да пишем „Седесф магпа“ са свешћу да пишем трилер, него роман инспирисан догађајем који ме је заинтриговао. Трилер се десно. Друга два романа која сам написао - од којих један ускоро треба да изађе у издању „Лагуна“ - нису трилери. Тако и као новинар: у једном тренутку био сам уредник тзв. црне хронике и културне рубрике, истовремено. Свашта ме занима, и наравно да своја интересовања и искуства уносиш у оно што пишеш. А мислим да на жанру не треба инсистирати, не видим зашто би била потребна било каква ограничења. Издавач после лако може да га разврста у категорију коју сматра најисплативијом. „Седесф магпа“ је драма или историјска фикција исто колико је и трилер.

● Чуо сам врло луцидно примедбу да се фикција и филмски аутори враћају добу „пре Орвела“ зато што тада није било мобилних телефона, камера, ДНК анализа, могло је да се пуши на јавним местима. Ако се сетите да је то бар занимљива опсервација, каква су Вама осећања у погледу прошлости, а каква у погледу модерног времена и промена у пољу света савременог човека?

- Моја осећања су слична осећањима било ког средовечног човека. Како сам научио у младости, тако волим. Ужасавам се могућности да у кафанама буде забрањено пушење. Требају нам ти бастioni нездравог живота, има довољно места на којима се може бити физички здрав. То јест, може се живети у тој илузији, с обзиром на то шта једемо и удишемо. Не кажем да сам у праву, али ако одеш у кафану и жалиш се на дим, мени то делује лицемерно. Као кад сам у некој емисији о Опенхајмеру чуо да је добио рак јер је пушење више од пакице цигарета дневно дошло на наплату. Додуше, мало је и прашио атомску бомбу и излагао се свакаким радиоактивним супстанцама, али зашто би аутори емисије обратили пажњу на то, па човек је био пушач. Пушење на јавним местима је, додуше, било могуће и доста после Орвела, а што се тиче камера, телефона, ДНК - па, зависи од писца. Некоме то прија и опакшава му посао, мада је генерално лакше држати истражитеље у заблуди кад немају те могућности. Но, ја не пишеш да би ми било лакше, тако да прихватим иновације, а на крају крајева, имам пријатеља форензичара, није ми тешко да дознам шта ми треба, као рецимо чиниоци да на камену не остају отисци. Игор Бурић

ИЗ ПИШЧЕВЕ БЕЛЕЖНИЦЕ

Жал, свакако...

Пише: Гордана Влаховић

(присећања)

Није ме морао Хесе подсетити својим записом *Жал за једним старим дрветом*. Он је само потврдио моје убеђење да се привид припања месту дубоко везује за наизглед профане предмете и појаве које временом добијају улогу симбола, у животу који се „троши и осипа“ (И. Андрић). На страну извори и белуци, ма-слачкова поља и кађунак, страшење курјацима, наслућивање змијског шума испод насланаог грања, у „доњој авлији“. О дрвету хоћу, најближе човеку. Не само због оног моћног храста који оли-става живот пред очима Андрије Бол-конског, поручујући му да живот у тридесетој није завршен. Ни због тужне Дучићеве морске врбе која шуми живот, док му јаблани дршћу у осами свемира. Ни због Веролубовних липа које све-плост заре. Него из разлога што свако дрво има причу живота, па и мога моравског сокака.

На почетку, крај пруге, преко пута ста-нице, памтим је крошњасту, надијену над оградом, сву у наранџасто-жутим пло-довима. Кајсију. У крају где кајсија неће

Или је оберу закаслеле априлске моравске сла-пе, или је поломе изне-надни јулски ветрови. А ова, једина у сокаку деда Јузина, па Мицкова, па Мићина, пуна и сласна, и високих грана. Деца из сокака чекају да која падне на пут и да нам баба Лепосава протне кроз плот по неко зрно, окрећу-ћи се да је ко не види и не замери. Овог пролећа кајсија се суши. Ни листа, ни воћке, а давно на овоме свету ни Јузе, ни Мицка, па ни Јузиног упука Миће. Над-живела власнике али није преварила време.

Поред пута, према Морави, багреми у низу. Између пута и ливаде засадио Ми-лен, све један до другог. Пролећа су се за-одевала белим миомиром. И некако чинили сокак богатом, гиздавом, моћ-ном стазом, те ти се чинило да прола-зиш к'о млади спеник кроз вилински хлад. Багрем посечен, а при враћању у окасела пролећа, још понекад осетим слаткасти мирис и чујем пчелињи зуј. Иако је остао само голи пан, на трен ми се учини да су тако близу једра пролећа

Миленових багре-ма.

Три брезе сади сусед Радиско. Он је прав и у снази. Брезе витке, црчке, беле, лелујаве. Ис-пред куће расту, гранају, лепотице додирују небо. Ра-диско се повија, мора да се помучи док подигне главу не би ли видео врхове. Оне му се отеле белом висином, а њега притиснуо животни год.

О ораху дедином крај бутара шта да кажем што већ писам? Сви уздаси, све невоље, сав смех, све жудње под орахом су се збиле. Ту се деда Бранко одмарао, и воде пио, и у јулским жегама ноћи хла-дио. Можда и са Олгом својом мало гор-ки мирис лишћа рунио. Мој орах није дрво. Орах је жива исповест, и исповед-ник, и тврди чувар залуд просутих суза, и замислени љубавник у годинама кад се будаласто о љубави сања. Орах је би-ће. А бића више нема. Зашто? Кад напу-стиш језгро и ниси ту, више не припадаш месту. И не можеш рећи: не ломите ми багреме, не кршите ми орах,

бре. Можеш само да га преместиш у причу, да ти у стлу ресама додирује тугу. Песнику је (паоко) лако. Дрво свога жи-вота смести у песму за стално.

*Није ми потребна сахрана
С ковчегом сјајним и стегом;
Исплетите ми на брегу
Лежај од младих грана
Над одром неке не потресе
Плач пинког од вас,
Само неклишћу јесен
Жутом подари глас...*

(Михаил Емитеску)

Знам да свако од нас има сокак, улицу свога детињства, и дрво свога одрастања. Оно дрво живота које је више од биљке, од стабла, које је биће и онда кад га у стварности одавно нема, које је ненадок-падиво. ■

ПРЕДЛОГ ЗА ЧИТАЊЕ

Недовршена фотографија
Зоран Љубичић

(Агора)

„Кафић је пун младих парова који ћуте и гледају у своје телефоне. У углу седи пар у педесетим чији се погледи мимоилазе, и такође ћуте. За столом у средини седи пен-зионер, удовац, који је дошао у кафић да чује жамор људи“... Једна је то од стотинак у „Недовршеној

фотографији“ сабраних микро приповести Зорана Љубичића који-ма само потврђује да се и у малој форми може испричати роман. Он, како вели песник Љубивоје Ршумо-вић, истрајава у тој намери да чито-цима открије „велике тајне у малим причама“: „Хвално сам га после књиге Откопчавање, помињујући га уз Хармса и Микку Ангића“, вели Ршумовић који у први план истиче да је Љубичић „мајсторски побегао од афоризама, китећи своје речени-це олеобиченим ситуацијама“.

„Овога пута дајем себи слободу да га поменем уз мене и серију емисија Фазони и форе, прецизније – уз моју рубрику Вести из несвести. Одмах сам знао да нам је сванула једна нова литерарна зора, узбудљивог уметничког гласа“...

Аутобиографија
Урош Предић

(Квазар - будућност читања)

Реч је о првом комплетном издању „Аутобиографије“ вели-ког српског сликара Уроша Предића (Орловат, 7. децембар 1857 — Београд, 11. фебруар 1953), која пуди драгоцен приказ не само њего-вог уметничког развоја, већ и узбудљивог живота. Предић је написао „Аутобиографију“ 1921. године, а допу-нио ју је два пута након Другог светског рата, али су ти додаци остали у рукопи-су. Прво комплетно издање „Аутобио-графије“, након више од седам деценија, доноси сва три Предићева мемоарска записа, као и низ његових фотографија и цртежа. Читаоци ће у њој открити околности Предићевог пријатељства са Михајлом Пупином и породицом Душћер-ски, али „Аутобиографија“ представља и ширу слику дру-штвених превраћања током неколико деценија бурне историје, у којима је и Предић учествовао.

АУТОБИОГРАФИЈА

Пише: Сања Перић

Пети роман писца и преводноца Бориса Лазина својим насловом као да заваравачки упућује на погрешан траг – радостан узвик с почетка да *треба рећи све, у једном даху!* – по-стаје мото једне немогуће приче. Уместо то-га, удахнут је живот у више малих прича, које повезује исти наратив, а дешавају се у разли-читим подиљима и с различитим сапут-ницима на његовом путу. Једно одредиште је симболичко – у књижевни свет се улази са свешћу да ће неки кругови остати заувек недохватни – док су стварни пејзажи, пре свега градски, углавном везани за Србију и Француску. Ако је метаболизам главног јуна-ка обликовао „париским атлантским подиљем“, његов менталитет је знатно комплекснији и загонетнији: он је путник с неважећим пасошем који целим својим деловањем настоји испривати несразмеру насталу по рођењу. Попуњени стубац рођених и празан стубац др-жављана нагоне га да целог свог живота испишује и по-пуњава празнину насталу луким случајем или неспоразумом. И он пише, бесомучно и незауостављиво, с бујном жељом да ка-же све и без устезања – у једном даху.

То подразумева с једне стране непатвореност израза и живост приповеда-ња, а с друге несрећеност тока мисли, који је понешто огољен и сирово сре-зан, без финих шавова између пасуса. Жанровска одредница романа оптере-ћује фрагментарно представљену рад-њу, која делује као збир песама једног музичког албума, са уметнутим *bonus track* нумерама. Након пролога и *Флеш-бека* од реченица истргнутих из кон-текста касних деведесетих, следи осамнаест поглавља и шест *bonus track* делова. На крају је дат *track listing* са спис-ском од деветнаест роке-ро песама на ТДК касети, које представљају музичку пратњу путовања кроз Србију. Све то показује да је постојала замисао о струк-тури и организацији грађе, али су се током самог при-поведања оквири олабавили, па су у роман ушли и поезија, и музика, и саморефлексива, и анегдота. То ни-је нужно знак неуспелог романа, али јесте показатељ пропуштене прилике да се енергија усмери ка развоју приче и продубљивању ликова.

КРИТИКА НЕДЕЉОМ

Живе боје сећања

„У једном даху“, Борис Лазин (Агора, Нови Сад, 2024)

Неколико је чворишта с таквим потенцијалом: однос наратива, Песника и његове жене Матилде, Протест, и пут кроз Србију с циљем извештавања о Протесту. Последње је и најза-инимљивије, јер страном новинару Флавију млади писац служи као консекутивни преводилац, водич и посредник у сусретима с грађанима и сељацима широм земље. Ту је најизразитије оно у чему је Лазин као писац најбољи – живо-писна епизода, брзим потезима израђен портрет, и стил који све то заодева ведрином и бојом карневала.

Мада је проза о деведесетим годинама у Србији перет-ко обележена веристичким приповедањем, вулгарним језиком и бруталним сценама насиља, Лазин се одре-дељује за другачији приступ. „Лита ме сил у каквим бо-јама видим свој роман. У живим бојама, одговарам. Збива се лети? Не, збива се у сусрет сиче зиме. Зар онда не би требало да претеже неко сивило? Нимало, младца ве-села, карневалска атмосфера“. Он описује сивило бру-талистичке архитектуре и анималну природу насиља, али то је само један део његовог доживљаја света. Инди-

кативно је, међутим, што јунак сведочи насиљу у трамвају, али остаје парализан и не чини ништа, као што не реагује ни када старац падне на улици. Зима је ипак присутна, па и јунак у једном тре-нутку пада на лед, што симболизује „клизава времена“ када свако може па-страдати. Пасивност сведока даје једну другачију визуру на историјска дешава-ња, у којој се оно што је пропуштено, не-исказано или изгубљено у преводу појављује као кључно у новом сагледа-вању прошлости.

Осећај посталгије у делу не оставља утисак ни горчине ни сладуњавости, већ тихе сете што су године животе ста-ле у један дах, док се тренуци опимају од *општег* тока ствари. Начин на који су ти тренуци, мада забавни и питорескни, отргнути од тока приче, делује као од-раз недовољне контроле и умешности

да се сећања и наративни пасажери повежу у целину. По-родична атмосфера у дому тетке и тече, као и епизоде са иностранним дописником у Србији, представљају за-метак будућних романа Бориса Лазина, који би могли дати обухватнију слику интимне и друштвене истори-је на прелому века. ■

ВИШЕ ОД ИСТОРИЈЕ: СВЕТИ ЈЕРОНИМ (1)

Највећи српски светац пре Светог Саве

Пише: Мила Михајловић

Мало је познато да је једна од најзначајнијих прикава Рима посећена једном Србину, светом Јерониму, рођеном 347. године у градину Стридоу, давањем Босанском Грахову. За Србе Свети Јероним има толики значај да је приказан и на царском грбу цара Душана са заставом Босне, у којој је рођен, што је сасвим разумљиво и оправдано, јер је он пре Светог Саве био највећи српски светац. Један од највећих теолога и филолога свога времена, Јероним је аутор латинског превода Библије који Католичка црква и данас користи.

Јероним је припадао једној од имућних и утицајних породица које су чиниле неку врсту провинцијске аристократије, па су се родитељи рано побринули да га пошаљу код litterator-a,

отпутовао на Исток у нади да ће у сиријској пустињи пронаћи себи прикладно пребивалиште. Неко време је живео као гост код пријатеља Еугрија у Антиохији и слушао предавања Аполинарија из Лаодикеје, а затим се повукао у пустињу Калците с намером да се посвети аскетској строгости и покајању.

Али ни тамо, у сиријској пустињи, далеко од Рима и његових искушења, није био поштеђен унутрашњих и спољашњих немира. Нариме, мноштво аскета настањивало је у то време пустињу. Незадовољни само аскетским животом, водили су жучне теолошке расправе и сви се трудили да га придобију на своју страну. На крају се уморно од пустиње и 380. године вратио у Антиохију. После толиких година студија, Јероним је достигао пуну зрелост духа, али је наставио да учи. У Сирији је под вођством једног покрштеног Јеврејина научио и хебрејски, а у том периоду је отпутовао у Цариград да код Григорија Назијанског продуби библијску егзегезу и теолошке науке. Тамо је ускоро рукоположен за свештеника.

Када је 382. године папа Дамас сазвао сабор због борбе против шизматика, Јероним је отишао у Рим. И у престоници је брзо стекао поштовање папе и показао изузетну ученост и даровитост. Као једног од најученијих људи тога доба, папа Дамас га је узео за свог личног секретара и задужио да преведе Библију са грчког на латински. Тако је настала чувена Вулгата која је и данас званична света књига Католичке цркве. На захтев папе Дамаса, Јероним је пажљиво ревидирао латински превод Библије који је тада био у употреби, упоређујући га са оригиналним грчким рукописима.

Вулгата, први комплетан превод Библије на латински језик, представља најзахтевнији Јеронимов подухват. Рад је започео 382. најпре ревизијом превода Јеванђеља, а затим је, 390. године, прешао на Стари завет на хебрејском језику, завршивши дело након чак 23 године. Јероним је био чувени позвалаца латинског у доба када је то подразумевало и савршено знање грчког. Када је започео рад на преводу, није добро познавао хебрејски, па се зато неко време био преселио у Витијем како би га усавршио. ■

учитеља основне школе тога доба. Као и Хорације, Јувенал, Свети Августин и други, и Јероним је сачувао непријатно сећање на свог првог учитеља, који је глаголе предавао уз помоћ пшбе. Са око 12 година, заједно са Бозозом, нераздвајним пријатељем и сапутником, послат је у Рим да настави школовање. У Риму му је граматик Елије Донат улио снажну љубав према великим латинским писцима и пружио му изузетно књижевно образовање.

Са око 20 година, Јероним је примио крштење из руку папе Либерија и спремао се, заједно са нераздвајним Бозозом, да отпутује у Галију. Током боравка у Галији, Јероним је одлучио да се потпуно посвети аскетизму. Вративши се у домовину, зауставио се у Аквилеји (573) у кругу пријатеља који су делили његове идеале и окупљали се у кући презвитера Кромација. Али тај период није дуго трајао, јер је већ следеће године

Вулгата, први комплетан превод Библије на латински језик, представља најзахтевнији Јеронимов подухват. Рад је започео 382. а завршио га је након 23 године

ТЕОРИЈА КРЕАТИВНОГ ПИСАЊА

Ни дана без ретка

Када је Јуриј Опеша, књижевник рођен у Одеси (1899-1960) давао својој књизи назив "Ни дана без ретка", вероватно је имао на уму опцију дневника, јер се књига и састоји од записа који имају карактер овог жанра: сусрети са песницима, импресије о њиховим песмама и причама, доживљено и прочитано. Али, некако се већ десило да су Опешини читаоци погрешно (протумачили) његове намере, па је генерацијама његових читалаца, мање-више до данас, остало као трајно убеђење (уверење?) да је Опеша заправо зеговарао тезу да писац МОРА свакодневно да пише да би остао у форми, ради вежбе, да би био бољи у свом занату и свакодневно напредовао: свакога дана, у сваком погледу, напредујем све више.

То је само једна од заблуда, али поприлично велика, јер сам чин писања и квалитета онога што се пише не зависи од учесталости, квантитета, писања ноћу или писања данас, чак ни од упорности. Јер, осим основне вештине а то је да буде писмен – а ко то данас није? – писац мора да има лцидне тренутке, да му се потрефи добра идеја, да има среће у правом тренутку (писања).

Сам писац може да се поколеба јер ће имати прилику да сретне или прочита мноштво добрих писаца који су (неупоредиво) успешнији од њега, али је наравно могуће да је и он истовремено неупоредиво бољи од њих.

Ђорђе Писарев

Илустрација: Н. Писарев

САВРЕМЕНИ ПЕСНИЦИ, ИЗ РУКОПИСА

Јелена Марићевић Балаћ

БИО ЈЕДНОМ ЈЕДАН ВАЈАР

Птице нису одлетеле на Југ.
Одлучиле су да остану.

Кадија је наредио да те погубе
на градском тргу.

Скинули су ти кошуљу.

Ту, где сам те угризла,
у дну врата,
прокрварио је пољубац.

Покушао си да се истргнеш
из руку целата,

а крв се претворила у масну
змију са крилима од латица
дивљег мака.

Погледала сам у кадију.

У мом стомаку прхнуло је
99 малих турчинака.

Нисам могла да полетим,
да својом утробом
зграбим твоју рану.

Стога се булка згрушала
у красту.

Чупкам је ноктом
да ме претвори у ласту.

Али, кадија ме крије
испод риђег феса,

вајајући љубав
од мог дивљег беса.

МАРА

Ја сам као ратник
који са исуканом сабљом
стоји изнад твоје главе,
жељан да те убије.

Сваки пут кад замахнем
из траве измили црвена змија,
жељна страсног убода.

И сваки пут зарижем мач
у њене чељусти,

љубоморна на отровнију смрт
којом ти се приближава.

МАРИЋ

Као у сну Мариног сина,
Кад будеш умро,
Ископаћу те
Да ти ставим бомбону у уста.

Јер, никад теби живот није
радовао нешца,
А само потомак ти може
Засладити смрт.

ДОМИНО ЕФЕКАТ ВИСЕЋЕГ ВРТА

Шах и ја шетали смо баштом
и разговарали.

Стао је пред палом наранџом и
око ње је кружила наша прича.

Био једном један ефендија,
рекао је и ноктима почео
да љушти кору.

Између нас је замирисало воће.

Ефендија је рекао
да те хоће за жену,

али да није довољно јак
да те подигне на кркаче.

Кора је падала по трави,
творећи мандалу у облику
кадифе и невена.

Била сам жедна,
а прича све сувља
и лепљивија,

као летње подне у махали
кад сам те срела.

Истргнула сам ти поморанцу
из прстију и појела.

Али, ниси чула причу до краја,
уздахнуо си.

Била сам знојава од тешког дана
и бела од брашна

када си ме подигао на камилу
и одвео у напуштене
вртове хамама.

Место на које је
поред мојих ногу пала
ољуштена кора зове се
падишах.

У мојим устима које жваћу
норанцу је зора.

Док чујем бат ефендијиних
коња, као да сам црна дама,

љубим те збуњеног, уз тихо
„шах-мат“.

Конкурс за Награду „Стеван Пешић“

Градска библиотека у Новом Саду и Савет Месне заједнице Ковил расписали су конкурс за Награду „Стеван Пешић“. Подсетимо, ово књижевно признање се додељује од 1995. за најбоље новообјављено књижевно дело остварено на српском језику, у жанровима и духу које је заступао Стеван Пешић. Конкурс је отворен до 1. новембра 2025. године. ■

НОВОСАДСКИ ДУХ ВАЊЕ ПАУЛИКА

Слобода избора и тихи сјај речи

Пише: Данило Вуксановић

Када ставимо на страну ракурсе посматрања и друге прилазе тексту, овај приказ књиге под насловом *Новосадски дух Вање Паулике* аутора Владимира Павлова (издавач Литограф, Нови Сад, 2025), смештен је између личног и потребног, доживљеног и замисљеног. Већ у наслову књиге осетимо мелодични призвук међусобне повезаности која нам наговештава да се иза књиге црних корица са наранџастим словима наслова и цртежом новосадске панораме налази једна непретенциозна, ангажована и дубока приповест. У самом наслову јасно нам је дато до знања да *genius loci* (дух места) диктира карактер приче и чини да локално означава универзално. Писцу је било много важније да не изневери своје лично наслеђе у сваком смислу и да читаоцу пружи динамични преглед налик календарској.

У тексту се смењује више димензија и времена, прошлост служи садашњем, махом невеликом општем тренутку не би ли се изказала нада у промену која може донети добро.

Господске опаске и умерене карактеризације оних који су изгубили меру појављују се у одређеном ритму, таман кад на њих заборавимо. У међувремену, постављене тезе о злоупотреби религије, моћи, Павлов смешта у маестрално осмишљене пасаже сећања у којима су protagonisti људи с којима је расао, дружио се, слушао музику, свирао и сазревао, разумевао и разочаравао се, читао, стварао. Уз њих, нису се већто усађени библијски цитати, мисли великих стваралаца али они, увек, стоје уз његове ставове, рефлексije и кристално постављена научна одређења према животу (онда када је то најпотребније). Око свега је присутна дрвенија од свих уметности, Питагорина, најувисенија – музика. Статус слушаоца који живи музику и с њом у сатасју баш као некад човек са природом, покушава да нам покаже како су важни звуци који нам помажу да (пре)живимо.

Као прва степеница без које степениште не би имало укориште, музика је послужила Вањи Паулику да изрекне смисао о онима које воли, уз укук дувана из луле, одабрано друштво и реч међу њима, уз укуки комад прекратког часа обложеног нијансом заосталог тавина у вину или испоглење коцкице леда у чаши у ателису старог одступило од своје личности када је именовао главног јунака као Вању Паулика. У Вањи Паулику све се сложило и преобратило, изникло и порасло. У књизи читамо кога Вања Паулик цени и кога стално ишчекује, коме се обрадује и шта мисли о актуелном тренутку. Сазнају смо од кога је потекао, родбинско и уметничко истовремено, како је градио љубав према родном граду кога руше. Зато се, у наравитима у овој драгоценјој књизи

може сазнати која места су привлачила новосађане и ко их је отварао, водио и затварао, чему су били окренути, како су сви заједно из неколико генерација имали пред собом предводнике који су обележили нашу културу, уметност, музику или новинарство. Вања Паулик није само хроничар новосадских многоструких сцена које су још увек саске у памћењу неких од нас. Зазивајући активну свест, мишљење и непристрасност, Вања Паулик означава слободу као мерило моралности и морал као право на слободну мисао. Да би то што јасније изразио писац Вањи Паулику даје улогу сањара у чијим сновима су новосадске улице поплочане клинкер коцком. Европски, *Alta mater* дух новосадског окружја који симболише Пауликов свет испуњен је тугом ради дубљег стваралачког разлога. У њему су поводи прејаци, судбине антологијске а заборав протеран.

Нарочито су упечатљиве филозофски осветљене реченице као својерасни коментари религијских, духовних, езотеричних, математичко/физичких, политичких и других појава, као отклон и пресек личне историје пишчевог широког образовања. Формално, почетак књиге може бити и завршна реченица једнако као што поједине реченице тумаче поглед на живот уз јак утисак усамљености, *када се мрак шири брзином светлости јер ће нестати истом брзином када светлост дочека своје доба* са великим питањем зашто се изостављају стихови што говоре о величанственом симболу љубави када се пошто Васкрснућа Исус јавио својој вољеној Марији? Описивао је писац *Дунав да је питом и благ када је водоштај низак и разоран и брз када воде надођути тако објаснио дуалну природу света који нас окружује уз констатацију да је садашњи живот Вања доживљавао као нигредо, изворну таму, црнило одакле треба да се роди нешто ново закључујући да је свако бићење заправо бићење из таме?* Када су у питању веровања (што је за аутора и Вању Паулика била посебно незгодна тема), Вања је веровао да постоји *Источни рај, капија непознатог света и жезло наизглед противречно да Сунце испрати на Запад и дочека га у новом јутру на Истоку*. Указивајући на гематрију, релацију између слова и бројева, примачући на себе осуду да је јеретик, Вања Паулик признаје и спреман је да му пресуде. На самом крају, он одмерава оно што је за њим речима: *Вања Паулик је платио већу цену него што је требало, мању него што је могао*. Књига пред нама остаје као завештање генерацијама после нас који ће бити кадри да разумју како ватру знања, истине, поштења, саосећања и уважавања за друго биће, у грудима стваралаца могу једино угасити потоци *Вечитог Истока*. ■

ДЕВЕТА УМЕТНОСТ: „УТАБАНОМ СТАЗОМ“ САРЕ НОВАКОВИЋ

Токсичан живот

Пише: Драган Стошић

Млада стрип ауторка Сара Новаковић недавно је постала „властита“ првог стрип албума *Утабаном стазом*, захваљујући београдској издавачкој кући System Comics, која је једна од ретких одашњих промотера домаћег стрипа и (не)афирмисаних аутора, чинећи то у ниват (не)комерцијалном потенцијалу такве продукције, више-мање у редовним временским размацима.

Поменимо само неколико наслова која су претходили овом црно-белом бисеру са колорним илустрацијама главних ликова и ситуација у „галерији“ која затвара албум – Српски бог сценаристе Милоша Драгојевића и цртача Ивице Сретенковића и Павла Богојевића, *Доста је са лутањем сценариста Крстиана Рапћеловића и Павла Зелића* и

цијом, а тежина саме приповести потцртава се црно-белом техником, што је додатно одређује као причу из живота којој се верује. А, лако је видљиво да ауторка у укупуној понерашкој фантазији „баца карте“ које су обојене скицама из живота, уклашљеним у фабулу спеш хорор филмова, не би ли „самоповређивањем“ стигла у катарзично духовно ослобађање.

Као базична тематика, у основи, тонскије љубавне приче *Утабаном стазом*, могла би се издвојити неспособност жртве да препозна у

колико лошој је ситуацији, а и кад је препозна она је још неспособнија да из ње изађе. Заправо, сви главни ликови – Агнес, Тревор и Дени – пате у својој усамљености. Након провала покушаја да започне нов живот Агнес се враћа у родни град, епицентар њених траума како би их једном за сва времена разрешила. Уместо да се са њима храбро суочи и настави даље, упада у замку своје прошлости која је немишљиво вуче на дно. У томе јој „помажу“ бивши дечко Тревор, тешири психопата, и, такође „вачети“ Србин Данијел Дени Павловић, који је током 1990-их побегао од рата у Америку. И, сви они, на крају, као да губе свој идентитет, и остају сами, препуни ожаловања, од којих је тешко, заправо, немогуће побећи.

Па, и ако у овом колоплету нико није невин, али ни непоправљиво зао, *Утабаном стазом* је прекопотребна прича, која користи већину апата јасног стрипског језика, поненад можда, са превише реч, намењена љубитељима девете уметности, како домаћим тако и онима у свету. Истовремено, и доказ да стрип као графичко-наративни медиј пије изгубио од своје свежине у Србији.

Сара Новаковић (Крагујевац, 1997) завршила је филозофско-уметнички факултет у Крагујевцу, на одсек за Графички дизајн (2020). Од 2021. до 2023. је уметница у креативна директорка у DE-YAN студију, а током последњих пар година своје радове представљала је на неколико значајних манифестација и пројеката, међу којима је Међународни салон стрипа у београдском СКЦ 2024, као и учешће у резиденцијалном програму *Women Artists in Residence* у Загребу (2024) и недавно, од 1. јула до 31. августа, била је резиденткиња Куће аутора у Ангулему у Француској, што јој је омогућило конкурс Укрштених уметничких резиденција између Србије и Француске. ■

цртача Ане Милоковића Омн, Јане Адамовић, Драгана Радаковића и Данице Јевђовић, Му сестара Ане и Саре Живковић, провокативни Краљ пунчега цртача Алексе Гајића и београдског enfant terrible Цоинја Рацковића, па, што да не, и лиценцио издање, а међународни хит Рајка Милошевића Гере – Банго, за који је сценарно потписао Квентин Тарантино.

„Мислим да се графичка повела *Утабаном стазом* може сматрати неким кулминацијом мог досадашњег рада. Ту истражујем насиље и злочин над телом. Као неку врсту последице очајних односа који постоје између људи данас“, објашњава ауторка у једном интервјуу. И, поглед од насловне страше овог албума (пож, голн stomак и кожне рукавице), читаоц се уводи у нешто што би се могло назвати врло компликованом ситуацијом.

ПРОЗОР У СВЕТ

Језик змајева

С. Ф. Вилијамсон
Чаробна књига, 2025.

Реч критике

„Језик змајева“ је први роман С. Ф. Вилијамсон, младе ауторке британско-бугарског порекла. У питању је забаван, не нарочито дубок, чисто жанровски роман, чија је основна предност релативна разноврсност радње. Вилијамсонова се бавила преводилачким радом и то је на занимљив начин транспоновала у свој текст – дозу другачијег њеном роману дају (једноставна) лингвистичка разматрања змајевских језика који постоје у њеном свету, пастиши финираних исечка из новинских чланака, политичких летака или чак правних текстова.

Главна јунакиња, седамнаестогодишња Вивијан је стручњак за језике змајева, и када њена породица заврши у затвору у опресивном систему алтернативне Битлске, она прво постаје неволна бунтовница, а затим и део тајног круга који ради на дешифровању посебног, до сада непознатог језика змајева. Нажалост, сама идеја света у ком људи живе са змајевима је помало незграпно реализована, мада и даље постоје занимљиви концепти које ауторка уводи, попут круга у Блечилију који у овој верзији стварности уместо нацистичких шифри покушава да „разбије“ код

змајског језика, или различитих судбина нација у оваквом свету (бугарска која је потпуно уништена када су је змајеви пре више деценија напали, Шкотска у којој су они интегрисани у друштво, Битлска са ригидним класним системом за све становнике итд.).

Вилијамсонова је свакако била под утицајем популарних дистопијских YA романа (young adult – млађа одрасла особа) из претходних деценија попут „Игара пади“ или „Battle Royale“, па тако уз тематiku побуне у опресивном систему, имамо и елементе посебно тајне школе/интерната а ла Хари Потер (круг талентованих младих који раде на тајнама змајева), и коначно и борбу до смрти, пошто их систем коначно принуди да раде једни против других. Главна јунакиња је пре антихеројна него класична протагонисткиња YA романа – она је превише амбициозна, превише себична, са мрачном тајном, и наравно, вољом да све то превалиде до расцвета, све више се окрећући идији „романтичне“ побуне у којој ће научити да жртвије сопствене интересе, и нађе начин да онаје свој велики преступ из прошлости.

Настаја Писарева

Цитат

Фидровија бруји од саобраћаја, а ја стежем Маркиуса чврсто док он шете између уличних пројазница који тргују спатицима и кутијама драгулија. Многи од њих га поздрављају. Маркиусови природни шарм и дух заслужили су нам многобројне привилегије отаџа смо били деца њега сви воле. Група брадоња пребрива до збирци неких старих књига и кроз лузу се дивн излазећим блокловима. Познати бугарски језик пријатно ми се разлиже ушима, а ред насликаних икона следа ме са једне тезе. „Побуњени змајеви заточени у Дараму“, виче неки продавац новина. „Је ли угрожен Миранш споразум?“ Маркиус се окреде како би прочитао наслове, а ја фридем. „Угрожен? Споразум је на снази дуже од десет година. Баш ће нека шака побуњеника да га угрози.“